

Rekabet Kurumu Başkanlığından,

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2018-3-48 (Önaraştırma)
Karar Sayısı : 18-27/440-210
Karar Tarihi : 08.08.2018

A. TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

Başkan : Prof. Dr. Ömer TORLAK
Üyeler : Arslan NARİN, Adem BİRCAN, Mehmet AYAN, Ahmet ALGAN,
Hasan Hüseyin ÜNLÜ, Şükran KODALAK

B. RAPORTÖRLER: İsmail Yücel ARDIÇ, Mehmet GERÇEK, Osman Can AYDOĞDU,
Berkay KURDOĞLU

C. BAŞVURUDA

BULUNAN :- Re'sen

D. HAKKINDA İNCELEME

YAPILAN :- Aksa Ticaret

Merkez Hal No:348-349 Bayrampaşa/ İstanbul

- Doğa Tohumculuk Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş.
Fatih Mah. Susam Sokak No:16 Gülşehir/Nevşehir

- Fasdat Gıda Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Dikilitaş Mah. Emirhan Cad. No:109 A Blok Atakule K.16
Beşiktaş/İstanbul

- Hakan Gıda Mad. Tic. Ltd. Şti.
Sultanbeyli Hal No. 34 Sultanbeyli/İstanbul

- Kar Tohumculuk Zirai Üretim Gıda. Hay. Oto Trak. Nak. Kom. Tur.
San. Ltd.
İnönü Cad. 84/A Polatlı/Ankara

- Karma Tarımsal Üretim ve Tic. A.Ş.
Kuruca Köyü OSB Mah. 2. Cadde No: 9 Emirdağ/Afyonkarahisar

- Taşdemir Yaş Sebze Tarım Ürünleri Nakliye İnşaat Petrol Tic. Ltd.
Şti.
Ayaş Yolu Üzeri, Basri Baba Cad. No: 66/1 Polatlı/Ankara

- Cenker İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.
Polatlı Belediyesi Yavuz Selim Konca Hali No:6 Polatlı/Ankara

- Karabostan Tarım
Kurtuluş Mahallesi Belediye Hal Çarşısı No:104 Şuhut/Afyon

- Tekinler Tarımsal ve Gıda Ürn. Tic. Ltd. Şti.
Kayseri Yolu Üzeri Aktaş Kasabası Yenimahalle/Niğde

(1) **E. DOSYA KONUSU:** Patates ve soğan ticaretiyle iştigal eden teşebbüslerin rekabet karşıtı eylem ve davranışlar içerisinde buldukları iddiası.

(2) **F. İDDİALARIN ÖZETİ:** Çeşitli basın ve yayın organlarında yer alan patates ve soğan fiyatlarına yönelik haberlerden dolayı, bu ürünlerin ticaretiyle iştigal eden teşebbüslerin

rekabet karşıtı davranışlar içerisinde bulunup bulunmadıklarının incelenmesi gereği hasıl olmuştur.

- (3) **G. DOSYA EVRELERİ:** Basın ve yayın organlarında yer alan, patates ve soğan fiyatlarının son yıllara göre çok yüksek olduğu ve hal/toptan fiyatları ile süpermarket/perakende fiyatları arasında çok fazla fark olduğu haberlerinden¹ hareketle hazırlanan 26.06.2018 tarih ve 2018-3-48/İİ sayılı İlk İnceleme Raporu'nun görüşülmesi sonucunda, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un (4054 sayılı Kanun) ihlal edilip edilmediğini tespit etmek amacıyla 28.06.2018 tarih ve 18-21/367-M sayı ile önaraştırma yapılmasına karar verilmiştir.
- (4) İlgili karar uyarınca düzenlenen 01.08.2018 tarih ve 2018-3-48/ÖA sayılı Önaraştırma Raporu görüşülerek karara bağlanmıştır.

H. RAPORTÖR GÖRÜŞÜ: İlgili raporda özetle; dosya konusuna ilişkin olarak 4054 sayılı Kanun'un 41. maddesi uyarınca soruşturma açılmasına gerek olmadığı sonuç ve kanaatine ulaşıldığı ifade edilmiştir.

I. İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

- (5) Dosya kapsamında patates ve soğanın toptan satışında faaliyet gösteren Kar Tohumculuk Zirai Üretim Gıda. Hay. Oto Trak. Nak. Kom. Tur. San. Ltd. (KAR), Taşdemir Yaş Sebze Tarım Ürünleri Nakliye İnşaat Petrol Tic. Ltd. Şti. (TAŞDEMİR), Cenker İç ve Dış Tic. Ltd. Şti. (CENKER), Tekinler Tarımsal ve Gıda Ürn. Tic. Ltd. Şti. (TEKİNLER), Doğa Tohumculuk Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş. (DOĞA), Karma Tarımsal Üretim ve Tic. A.Ş. (KARMA), Karabostan Tarım (KARABOSTAN), Fasdat Gıda Dağıtım San. ve Tic. A.Ş. (FASDAT), Aksa Ticaret (AKSA) ve Hakan Gıda Mad. Tic. Ltd. Şti.'de (HAKAN) yerinde inceleme yapılmış ve sonrasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dosya kapsamında Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü (Ticaret Bakanlığı) ile Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Tarla ve Bahçe Bitkileri Dairesi (Tarım Bakanlığı) yetkilileri ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

I.1. İlgili Pazar

I.1.1. Patates Piyasasına İlişkin Genel Bilgiler²

- (6) Dünyada bitkisel kaynaklı beslenmede tahıllardan sonra en fazla tüketilen besin maddesi olan patates; insan beslenmesi ve girdi niteliği sebebi ile endüstri bakımından önemli bir tarımsal üründür. Ülkemizde 2016 yılında toplam 4,7 milyon ton patates üretimi gerçekleşmiştir. Aynı yıl ithal edilen ürün miktarı yaklaşık 29 bin ton, ihraç edilen ürün miktarı ise 129 bin ton olmuştur. En fazla patates üretimi yapılan iller sırasıyla Niğde, Konya, Afyon, İzmir, Kayseri ve Nevşehir olup bu iller toplam üretimin %59,9'unu gerçekleştirmiştir.

¹ <http://www.haberturk.com/patatesin-kilosu-kac-lira-oldu-soganin-kilosu-kac-lira-oldu-2022682-ekonomi> Erişim Tarihi: 26.06.2018,

<http://www.gidagundemi.com/gida-gundemi/turkiye/patates-ve-sogan-fiyatları-neden-arttı-h17374.html> Erişim Tarihi: 26.06.2018

² T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü tarafından hazırlanan "Tarım Ürünleri Piyasaları-Patates" isimli dökümandan faydalanılmıştır.

<https://arastirma.tarim.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2018-Ocak%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Raporu/2018-Ocak%20Patates.pdf> Erişim Tarihi: 17.07.2018

Tablo 1- 2012-2017 Yıllarına Ait Toplam Patates Ekim Alanı ve Üretim Miktarı

Yıl	Ekim Alanı (ha)	Üretim (ton)
2012	172.086	4.795.122
2013	125.029	3.948.000
2014	129.703	4.166.000
2015	153.879	4.760.000
2016	144.706	4.750.000
2017	142.851	4.800.000

Kaynak: TÜİK

- (7) Tablo 1'den, 2012 yılından 2017 yılına toplam ekim alanının 29.235 hektar azaldığı görülmektedir. Söz konusu azalış ilgili yıllarda oransal olarak yaklaşık %17'ye tekabül etmekle birlikte artan verimlilik sayesinde üretim miktarının sabit kaldığı anlaşılmaktadır. Dosya kapsamında Tarım Bakanlığı ile yapılan görüşmelerde de özellikle kimi bölgelerde ürün tercihlerindeki değişiklikler sebebiyle ekilen alanlarda bir azalma yaşandığı ifade edilmiştir.
- (8) Ekim alanları dışında patates üretimini etkileyen en önemli hususlar hastalık, zararlılar ve olağandışı iklim şartları nedeniyle gerçekleşen verim kaybıdır. Türkiye'de de patates tarımını oldukça etkileyen patates siğil hastalığı, ilk olarak 2001 yılında tespit edilmiş, zamanla hastalık patates tarımının merkezi olan Orta Anadolu bölgesindeki birçok ilde saptanmıştır. Hastalığın görüldüğü alanlarda elde edilen ürünün piyasa değeri kalmadığı gibi, hastalıktan etkilenen tarım arazilerinde de uzun yıllar boyunca yeniden üretim gerçekleştirmek mümkün olamamaktadır.

1.1.2. Soğan Piyasasına İlişkin Genel Bilgiler

- (9) Türkiye'de yetiştirilen en önemli yumru ve kök sebzelerden biri olan kuru soğan, hitap ettiği tüketici kitlesi bakımından oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Türkiye'de 2016 yılında toplam soğan üretimi 2,1 milyon ton, aynı yıl gerçekleşen ihracat 230 bin ton, ithalat ise sadece 71 tondur. Rakamlardan görüleceği üzere, ülkemizde soğanın ithalat ve ihracat miktarı, toplam soğan üretimine kıyasla oldukça düşük kalmaktadır.

Tablo 2- 2012-2017 Yıllarına Ait Toplam Soğan Ekim Alanı ve Üretim Miktarı

Yıl	Ekim Alanı (ha)	Üretim (ton)
2012	72.231	1.735.857
2013	61.632	1.904.846
2014	60.044	1.790.000
2015	57.704	1.879.189
2016	60.402	2.120.581
2017	57.691	2.131.513

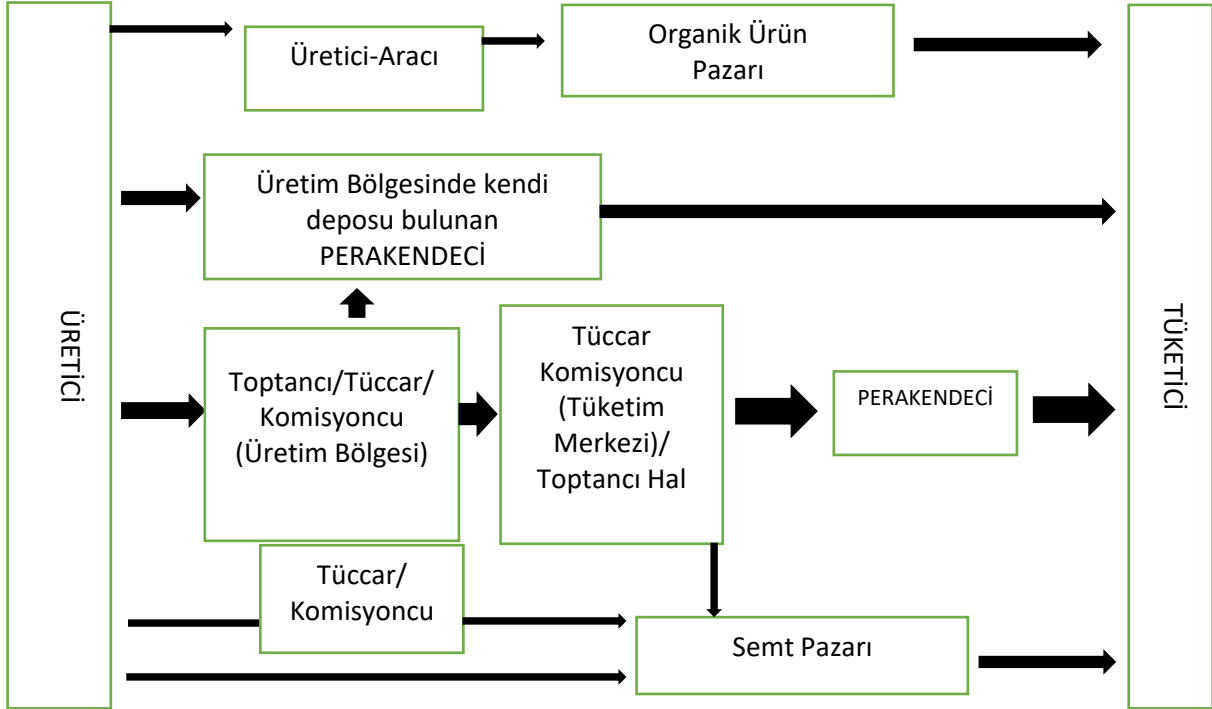
Kaynak: TÜİK

- (10) Tablo 2'den, 2012 yılından 2017 yılına toplam ekim alanının 14.670 hektar azaldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu azalış ilgili yıllarda oransal olarak yaklaşık %20'ye tekabül etmekle birlikte artan verimlilik sayesinde soğan üretim miktarında bir azalma yaşanmamıştır. Toplam üretim miktarının bu yıllarda düzenli olarak olmasa da arttığı görülmektedir.
- (11) Kuru soğan ülkenin hemen her bölgesinde üretilmekle birlikte en fazla üretim özellikle İç Anadolu, Doğu Akdeniz, Orta Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yapılmaktadır. İç Anadolu bölgesinde üretimin en fazla yapıldığı Ankara 2017 yılında toplam üretimin %24,5'lik kısmını gerçekleştirmiş olup, Ankara'yı %12,7 ile Amasya takip etmiştir. Dosya kapsamında yapılan görüşmelerde soğan ve patatesin; üretim ve depolama dönemleri, hastalık türleri gibi konularda benzerlik gösterdiği ifade edilmiştir.

I.1.3. Patates ve Soğan Piyasası Tedarik Zinciri

- (12) Patates ve soğan üretim aşamasından sonra işlenmek üzere sanayiciler tarafından alınmakta veya dağıtım kanalında faaliyet gösteren tüccar ve komisyoncular vasıtasıyla nihai satış noktalarına ulaştırılmaktadır. Teşebbüslerle yapılan görüşmelerde, patates ve soğan tedarik zincirinin 03.07.2017 tarih ve 17-20/318-140 sayılı Kurul kararına konu olan yaş sebze ve meyve ticaretindeki tedarik zincirine benzer bir yapıda olduğu ifade edilmiştir. Aşağıda Şekil 1'de patates ve soğan tedarik zinciri yer almaktadır.

Şekil 1- Patates ve Soğan Tedarik Zinciri

- (13) İlgili ürünler tarladan son tüketiciye ulaşıncaya kadar bir dizi pazarlama kanalından geçmekte, üreticiden birçok farklı türden teşebbüs alım yapabilmektedir. Şekil 1'de yer alan patates ve soğan ticaretine ilişkin katmanlı ve karmaşık yapının Türkiye'deki tarım ürünlerinin çoğu açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ticaret Bakanlığından elde edilen verilerden, 2017 yılı içerisinde patates ve soğan ticareti ile uğraşan yaklaşık 3000 tüccar, komisyoncu ve pazarcının faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

I.1.4. İlgili Ürün Pazarı ve Coğrafi Pazar

- (14) İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz'un 20. Paragrafında "Ancak inceleme konusu işlem, gerek ürün gerekse de coğrafi açıdan olası alternatif pazar tanımları çerçevesinde rekabet açısından endişeler yaratmıyor ya da alternatif tüm tanımlar açısından rekabeti bozucu bir etki söz konusu oluyorsa pazar tanımı yapılmayabilir." ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda mevcut dosyada yer alan iddialar bakımından, detaylı bir pazar tanımı yapmanın sonuca herhangi bir etkisi olmayacağından hareketle, ilgili ürün pazarı ve coğrafi pazar tanımlanmamıştır.

I.2. Yapılan Tespitler ve Hukuki Değerlendirme

I.2.1. Yerinde İnceleme ve Görüşmelerde Elde Edilen Bilgi ve Belgeler

18-27/440-210

- (15) Önaraştırma sürecinde patates ve soğan piyasasında faaliyet gösteren sektörün önde gelen oyuncularının tespiti amacıyla, Ticaret Bakanlığı Hal Kayıt Sistemine (HKS) 1 Ocak 2017-30 Haziran 2018 tarihleri arasında miktar bakımından en fazla bildirim yapan teşebbüs bilgileri temin edilmiştir.

Tablo 3- HKS'de Patates ve Soğan İçin En Fazla Bildirim Yapan İlk 20 Firma (01.01.2017-30.06.2018)

PATATES		SOĞAN	
Teşebbüs	Miktar (kg)	Teşebbüs	Miktar (kg)
Atakey Patates Gıda San. Tic. A.Ş.	(.....)	CENKER	(.....)
Aslanlar Tar. Ürü..Paz. Tic Ltd Şti.	(.....)	Çekok Gıda San. Tic. A.Ş.	(.....)
AKSA	(.....)	Aslanlar Tar. Ürn. Paz. Tic. Ltd. Şti.	(.....)
Birlik Tarım Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.	(.....)	Kalyoncu Nak.Turz.Tic.San.Ltd.Şti.	(.....)
Özgörkey Gıda Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	(.....)	AKSA	(.....)
Akpınar Tarım Ürünleri Gıda San. Tic. Ltd. Şti.	(.....)	KAR	(.....)
TEKİNLER	(.....)	Birlik Tarım Ürünleri San.Ve Tic. Ltd. Şti.	(.....)
Çekok Gıda San.Tic. A.Ş.	(.....)	Şok Marketler Tic. A.Ş.	(.....)
DOĞA	(.....)	Mevsim Taze Sebze Meyve San. Tic. A.Ş.	(.....)
Şok Marketler Tic. A.Ş.	(.....)	Ovacık Gıda	(.....)
Üçler Tarım Tic. Nak. Ltd. Şti.	(.....)	Karataş Kuy.Pet.Ürün.Gıda San.Tic. Ltd.Şti.	(.....)
Mevsim Taze Sebze Meyve San. Tic. A.Ş.	(.....)	Bim Birleşik Mağazalar A.Ş.	(.....)
HAKAN	(.....)	CELAL ÇEVİK	(.....)
KARABOSTAN	(.....)	TAŞDEMİR	(.....)
Ovacık Gıda	(.....)	Yeni Mağazacılık A.Ş.	(.....)
Mopaş Marketçilik Gıda San. ve Tic. A.Ş.	(.....)	Pataş Tarım Ürünleri Oto. Gıda Üretim San. Tic. Ltd. Şti	(.....)
KARMA	(.....)	Öz-ka Tarım Ürünleri İth.İhr.Ve Tic.Ltd.Şti.	(.....)
Agüşler Tic.	(.....)	Merikşa Tar. Kuy. Gıda Pet. İnş. Oto. Nak. Tic. Ltd. Şti.	(.....)
Kerevitaş Gıda San. Tic. A.Ş.	(.....)	Sabri Yüksekayla ve Oğulları Kom.	(.....)
Zümre Tarım Ürünleri Gıda Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti	(.....)	Keleşler Gıda Maddeleri Ticaret Nakliyat Ltd. Şti.	(.....)
Toplam	1.035.102.087	Toplam	541.348.070

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

- (16) Tablo-3'de yer alan veriler dikkate alınarak sektörde öncü oldukları değerlendirilen KAR, TAŞDEMİR, CENKER, TEKİNLER, DOĞA, KARMA, KARABOSTAN, FASDAT³, AKSA ve HAKAN'da yerinde incelemeler gerçekleştirilmiştir. İncelemeler sonrasında teşebbüs yetkilileri ile sektöre dair görüşmeler yapılmıştır.

I.2.2. Değerlendirme

- (17) 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinde; rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran ya da doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliği karar ve eylemleri yasaklanmıştır. Önaraştırma sürecinde gerçekleştirilen yerinde incelemelerde fiyat artışlarının

³ Atakey Patates Gıda San. ve Tic. A.Ş., lojistik hizmetleri sunması sebebiyle, incelemeye dahil edilmiştir.

teşebbüsler arası bir anlaşma veya uyumlu eylemin sonucunda olduğunu gösterebilecek herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

- (18) Esasen patates ve soğan piyasasının yapısı da teşebbüsler arası rekabeti sınırlayıcı danışıklı ilişkilerin hayata geçirilmesini ve sürdürülmesini güçleştirici niteliktedir. Diğer tarım ürünlerine benzer biçimde soğan ve patatesin üretimi ve ticareti küçük ölçekli ve dağınık bir yapı sergilemektedir. Ürünler aracılar tarafından küçük ölçekli üreticilerden toplanmakta ve ürün benzer birkaç piyasa oyuncusundan geçtikten sonra perakende satış noktasına ulaşmaktadır. Ticaret Bakanlığı HKS'den elde edilen verilere göre, yalnızca 2017 yılında patates ve soğan bildiri yapan toplam komisyoncu, tüccar ve pazarcı sayısı 3000'i bulmaktadır.
- (19) 2017 yılında gerçekleşen yaklaşık 4,8 milyon ton patates üretimi ve HKS kayıtlarında en fazla bildirim yapan teşebbüs olan ATAKEY'in yaklaşık 109 bin tonluk işlem hacmi dikkate alındığında, arz zincirinde perakende satış noktasına ürün temininde bulunan teşebbüslerin de oldukça parçalı bir görünüm sergilediği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde 2017 yılı toplam soğan üretimi yaklaşık 2,1 milyon ton olarak gerçekleşmiş olup bu üründe 46 bin ton ile en fazla bildiri yapan CENKER'dir.
- (20) Her bir ilgili ürün pazarında, çok sayıda teşebbüs faaliyet göstermekte ve pazar liderlerinin bile pazar payı %3 seviyesini geçmemektedir. Diğer taraftan hem ürünlerin yapısal özellikleri hem de depolamaya ilişkin koşullar gereği arz miktarı üzerinde teşebbüslerin kontrol imkânlarının sınırlı olduğu bir pazarda, teşebbüslerin bir araya gelerek ya da pazar gücünü kullanarak 4054 sayılı Kanun'un yasakladığı davranışları gerçekleştirmesinin düşük bir ihtimal olduğu kanaati oluşmuştur.
- (21) Yukarıda da ifade edildiği üzere teşebbüslerde yapılan yerinde incelemelerde, ilgili pazarlarda teşebbüsler arası rekabet karşıtı bir anlaşma ya da uyumlu eyleme ilişkin herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Bununla birlikte DOĞA'da yapılan yerinde incelemede elde edilen 30.05.2018 tarihli e-posta sektörde yaşanan fiyat gelişmelerinin sebeplerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Teşebbüs Genel Müdürü (.....) tarafından bir dizi teşebbüs çalışanına gönderilen e-postada şu hususlar yer almaktadır:

“...Çünkü sizlerde biliyorsunuz ki extra verecek 1 kg. fazla malımız yok. Bu durumu hepimiz çok iyi yöneteceğiz. Bugün için ekim alanlarından gelen patatesle ilgili haberlerde dekara 2 ton civarında verim alıyorlar. Mildiyö hastalığı ekim sahalarını kasıp kavurmuş. Bugün hammadde fiyatlarının 1.800-2.000 tl aralığında gitmesinin asıl nedeni verim düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. ...Patates tarlada para ettiğini gören sözleşmeleri üreticiler malın yarısını kaçırıp satacaklardır.”

- (22) İlgili yazışmada fiyatlardaki artışın en önemli nedeni olarak mildiyö hastalığı gösterilmektedir. Diğer taraftan arz miktarında yaşanan azalış neticesinde patatesin henüz üreticinin elinden çıkmadan (*tarlada*) iyi fiyatla satıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla patates fiyatlarında, arz zinciri içerisinde yer alan ve üreticiden alım yapan oyuncuların (komisyoncu, tüccar, pazarcı) henüz dâhil olmadığı bir aşamada artış gerçekleştiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Teşebbüslerle yapılan görüşmelerde de anılan e-postada yer alan ifadelerle benzer hususlar dile getirilmiştir: Yerinde inceleme sonrası AKSA- (İstanbul); CENKER- (Polatlı); DOĞA- (Nevşehir); KARABOSTAN- (Afyon); HAKAN- (İstanbul); KAR- (Polatlı); TAŞDEMİR- (Polatlı); TEKİNLER'de- (Niğde) yapılan görüşmelerde teşebbüslerce genel olarak, soğan ve patatesin fiyat artışına ilişkin olarak:

- Soğan ve patatesin fiyat artışlarının aynı nedenlerden kaynaklandığı, 2017 yılına göre bu sene ekim alanlarının azaldığı, bunda özellikle 2017 yılında fiyatların çok düşük

olmasının etkili olduğu, Ağustos başında erkenci soğanların çıktığı, Eylül sonuna kadar da depolamaya uygun soğanların çıktığı, bu dönem öncesi çıkan soğanların depolanmaya uygun olmadığı, Reyhanlı bölgesinden hasat edilen soğanın yüksek sıcaklardan (40-45 derece) dolayı 1-2 gün bile depolanmasının mümkün olmadığı, bu bölgedeki soğanların “yazlık soğanlar” olarak adlandırıldığı ve kış için soğan depolanmasının sıcakların düşmesiyle birlikte Ekim aylarında mümkün olduğu, depolanan soğanların Nisan ayına kadar elden çıkarılmaya çalışıldığı, Nisan ayı ile birlikte Reyhanlı-Adana bölgesinde sezonun ilk hasatı ile birlikte kışlık soğanlara talebin ortadan kalktığı

- Patates hasadının da ülkemizin güneyinde Adana ve Hatay illerinde akabinde Ödemiş bölgesinde başladığı, bu bölgelerdeki patateslerin depolama imkânının çok sınırlı olması nedeniyle birkaç gün içerisinde ürünün piyasaya sunulması gerektiği, soğana benzer şekilde patatesin depo ortamında muhafaza edilmesinin en fazla Nisan ayına kadar mümkün olduğu, bu aydan sonra oluşan fiyatların tamamen hasat edilen ürün ve bu ürüne olan talebin karşılaştığı serbest piyasa koşullarında gerçekleştiği, yıl içerisinde olağanüstü mevsim şartları (yağışlar ve nem) nedeniyle mildiyö (mantar) hastalığının tüm bölgelerde yaygınlaştığı, normal iklim şartları altında hastalığın görülmediği Konya-Sivas-Kayseri gibi illerde bile bu hastalığın ortaya çıktığı

ifade edilmiştir.

- (23) Dosya kapsamında yapılan görüşmelerde patates ve soğanın uygun saklama koşullarının sağlanması durumunda bazı türlerinin depolanma imkanı olduğu, kimi türlerde ise depolama imkanının olmadığı ifade edilmektedir. Dosya içeriği bilgilerden; Temmuz ayının ortalarından Ekim ayının başına kadar hasadı yapılan “kışlık” ürünün depolama imkânının olduğu; bu türlerin ekonomik değerini kaybetmeden depolama imkânının olduğu ayların ise Ekim ayının başlarından Nisan ayının sonuna kadar olan dönem olduğu; Nisan sonu-Mayıs ayının başından Temmuz ortasına kadar olan aylarda elde edilen ürünün ise depolama imkânının olmadığı bu aylarda hasadı yapılan türlerin doğrudan pazara sunulması gerektiği anlaşılmaktadır.
- (24) 2018 yılı içerisinde Nisan sonu-Mayıs ayının başından Temmuz ortasına kadar olan dönem aralığında ilgili ürünlerde fiyat artışları gerçekleşmiştir. Söz konusu zaman aralığı bir önceki yıl ürünlerinin artık depolarda bulunmadığı bir dönemi ifade etmekte, ilgili dönemde sadece Adana, Hatay ve Reyhanlı bölgelerinde hasadı yapılan *erkenci* türler pazarda bulunmaktadır. İlgili ürünlerin depolanmadığı ve bir önceki yıl ürünlerinin de artık depoda bulunmadığı dikkate alındığında, teşebbüslerin ilgili pazarlarda rekabet karşısı bir eylemde bulunması ihtimalinin, sadece depolardaki ürünlerin pazara sunulduğu bir döneme nazaran düşük olduğu değerlendirilmektedir.
- (25) Teşebbüsler tarafından ifade edilen ve temelde; ekim alanlarının azalması, mildiyö hastalığı ve verim düşüklüğü gibi sebeplerle açıklanan fiyat artışlarına ilişkin ifadelerin Ticaret Bakanlığının konuya ilişkin bilgi notuna da yansıdığı görülmektedir. İlgili bilgi notunda; “*TÜİK, toptancı haller, sektör temsilcileri, perakendeciler ve HKS üzerinden elde edilen veriler incelendiğinde, fiyat artışlarının; ürün hastalıkları, üretim tercihleri, mevsimsel etkiler ile sel ve aşırı yağış gibi doğal afetler sebebiyle yaşanan ürün miktarı azalmasına bağlı olarak gerçekleştiği bilgisine ulaşıldığı*” ifade edilmektedir.
- (26) Ticaret Bakanlığı bilgi notunda patates ve soğan ürünlerinde yaşanan fiyat artışına ilişkin nedenlerin sıralandığı bölümde ayrıca şu hususlara yer verilmektedir:
- “*Mildiyö hastalığı: Ürünlerin erginleşmeden solması ve içinde çürük oluşmasına ve dolayısıyla ekonomik değerinin yok olmasına neden olan mildiyö hastalığı*”

sebebiyle özellikle Adana, Hatay ve Polatlı civarında rekolte kaybının %60'ları bulması.

- *Kışlık üründen yazlık ürüne geçiş döneminin fiyatları etkilemesi. (Yeni ürün arttıkça fiyatların normalleşmesi öngörülmektedir. Nitekim Temmuz ayının 15 inden sonra Amasya, Gaziantep, Çorum, Yozgat, Konya akabinde Afyon ve Düzce illerinde de hasatın başlayacağı ve bu durumun fiyatları normalleştireceği bilgisine ulaşılmıştır.)*
- *Geçen yıl fiyatların çok düşük olması nedeniyle üretimde azalma yaşanması.*
- *Aşırı yağışların ekili tarım arazilerinde büyük hasarlara neden olması.*
- *Patates ürününde ayrıca, Adana'da erken olgunlaşma gerçekleşmiş olup, Adana'dan sonra hasatın başlayacağı Ödemiş'te ise iklimden kaynaklı geç hasat yaşanmıştır. Bu ise ara boşluğa neden olarak fiyat artışına etki etmiştir.”*

- (27) Aynı bilgi notunda 1 Haziran-19 Haziran döneminde Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hal'inde işlem gören patates ve soğan miktarları 2017 ve 2018 yılları için karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde 2018 yılında hale giren toplam ürün miktarında bir önceki yılın aynı dönemine göre patatesten %103, soğanda ise %45 oranında bir azalma yaşandığı görülmektedir.
- (28) Dosya kapsamında Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) ile yapılan görüşmede; patates ve soğan fiyatlarındaki artışın TZOB'un da gündeminde olduğu, patates fiyatlarında yaşanan artışın; hava sıcaklığının mevsim normallerinin üzerinde seyretmesi sebebiyle ürünün depo ömrünün azalması, erkenci patates üretiminin sınırlı bir bölgede yapıyor olması nedeniyle arzın talebi karşılamada yetersiz kalması, Hatay ilinde hastalık nedeniyle verimin düşmesi ve Ödemiş'te ekim yapılan alanlarda daralma gibi gelişmelerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Soğanda da benzer nedenlerin etkili olmasına rağmen temel nedenin ekim alanlarındaki daralma olduğu ifade edilmiştir.

I.2.3. Patates ve Soğan Fiyatlarındaki Değişimin İktisadi Analizi

- (29) Bazı ürünlerin üretiminde arz gecikmesi vardır. Örneğin tarım sektöründe belirli bir dönemde (belirli bir yılda) tohum ekilir ve bir dönem (bir yıl) sonra hasat yapılır. Dolayısıyla da iklim koşulları, hastalıklar, mazot ve tohum fiyatları gibi değişkenlerin hasat üzerindeki etkileri veri kabul edilir ve analizin dışında tutulursa, çiftçilerin ne kadar üretim yapacağı bir dönem sonra üretimini yapacağı ürünün fiyatı hakkındaki beklentileri tarafından belirlenir. Çiftçilerin ise fiyat beklentileri bir dönem önce geçerli olan fiyata göre şekillenir. Bir başka anlatımla, üretim miktarı, geçen yıl piyasada oluşan fiyata bağlıdır. Özellikle her yıl yeniden yetiştirilmek zorunda olunan tarım ürünleri için geçerli olan bu kurama, “Örümcek Ağı Teoremi” denir.
- (30) Örneğin, bir dönemde belirli bir tarımsal ürünün fiyatının arttığını gören üreticiler, bir sonraki dönem için de bu ürünün fiyatının yüksek olacağını bekler ve üretimini bu ürüne kaydırır. Üreticilerin birçoğunun böyle bir aksiyona girmesiyle bir sonraki dönemde ilgili ürünün arzı oldukça artar ve ürünün fiyatı düşer. Fiyatların düşük olması, bir sonraki dönemde de söz konusu ürünün fiyatının düşük olacağı beklentisini oluşturur ve üreticiler bu sefer de üretimlerini başka ürünlere kaydırırlar. Arz bu kez de görece talepten daha düşük olduğu için ilgili tarımsal ürünün fiyatı artar. Buradaki arz ve talep dengesizliği, üretici ve tüketicilerin ürün fiyatlarındaki duyarlılıklarına göre dengeye gelebilir veya dönemsel üretim dalgalanmalarına yol açabilir.

Tablo-4: 2017 ve 2018 Yılları için Patates Hal Fiyatları (TL)⁴

Yıllar	Şubat	Haziran
2017	1,10	1,85
2018	1,35	3,00

Kaynak: <http://halfiyatlari.ibb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.08.2018

(31) Geçtiğimiz yıl, özellikle kış aylarında, oldukça düşük olan patates fiyatlarının oluşturduğu beklentiler sonucu üretimin daralması ve sonuç olarak bu yılki yüksek fiyatların teoriyle uyumlu olduğu değerlendirilmekle birlikte, analize katılmayan;

- *Bazı çiftçilerin alışkanlıkları dolayısıyla sadece patatesin veya soğanın ekimi konusunda uzmanlaşmasından dolayı o ürünün fiyatındaki değişimlere duyarsız olması,*
- *Üretim maliyetlerindeki dalgalanmalar,*
- *Üretici beklentilerinin kısa dönemli fiyat hareketlerine göre şekillenmesi,*
- *Mevsimsel sorunlar ve mantar hastalıkları,*
- *Üreticinin geçmiş dönem borçları ve yüksek faiz oranları*

gibi dışsal etkenlerin varlığı, fiyatlardaki dalgalanmaların nedeninin teorisinin de ötesinde, dosya kapsamında da belirtilen, geçmiş dönem fiyatları haricinde birden fazla boyutunun olduğunu ortaya koyabilmektedir. Patates için geçerli olan hususların soğan için de benzerlik gösterdiği kanaati oluşmuştur.

(32) Sonuç olarak yerinde incelemelerde rekabetin kısıtlandığına dair herhangi bir bilgi veya belge elde edilemediği hususu ile birlikte Ticaret Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve TZOB'un ilgili pazardaki fiyat artışlarına ilişkin görüşleri dikkate alındığında, 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında herhangi bir ihlalin söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

(33) Diğer taraftan patates ve soğan pazarlarında gerek ilgili pazarları etkileyebilecek büyüklükte teşebbüslerin bulunmaması gerekse bu pazarın hemen hemen her aşamasında çok sayıda teşebbüsün bulunması, bir diğer ifadeyle hâkim durumda teşebbüsün olmaması dikkate alındığında 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesinin ihlaline işaret edebilecek herhangi bir bilgi, belge ya da bulgunun da söz konusu olmadığı görülmektedir.

(34) Bu çerçevede patates ve soğan piyasasındaki fiyat artışına ilişkin yerinde incelemelerde elde edilen bilgi ve belgeler, kamu kurumlarının görüşleri ve teşebbüslerin konu ile ilgili değerlendirmeleri dikkate alındığında; patates ve soğan ticareti ile iştigal eden teşebbüslerin rekabet karşıtı eylemler içerisinde bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

⁴ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hal Fiyatları kullanılmıştır. Her yıl için Şubat 15 ve Haziran 20 tarihleri temel alınmıştır. Fiyatlar o tarih için en yüksek ve en düşük fiyatların ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

J. SONUÇ

- (35) Düzenlenen rapora ve incelenen dosya kapsamına göre, 4054 sayılı Kanun'un 41. maddesi uyarınca soruşturma açılmamasına, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren 60 gün içinde Ankara İdare Mahkemelerinde yargı yolu açık olmak üzere, OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.